Бай Ганьо тръгна по Европа

Начало

Помогнаха на бай Ганя да смъкне от плещите си агарянския ямурлук, наметна си той една белгийска мантия – и всички рекоха, че бай Ганьо е вече цял европеец.

— — — — — — —

– Хайде всеки от нас да разкаже нещо за бай Ганя.
– Хайде – извикаха всички.
– Аз ще разкажа.
– Чакайте, аз зная повече…
– Не, аз, ти нищо не знаеш.
Дигна се глъчка. Най-сетне се съгласихме да почне Стати. И той почна.

I. Бай Ганьо пътува

Тренът ни влезе под огромния свод на пещенската гара. Ний с бай Ганя влязохме в бюфета. Като знаех, че тук ще се бавим цял час, аз преспокойно се разположих при една маса и си поръчах закуска и пиво. Наоколо ми свят – гъмжило! Па и хубав свят. Маджарите, знайте, не са ми твърде по сърце, ама, виж, маджарките – против тях нямам нищо. Залисан в шума, не забележих кога бай Ганьо изфирясал от ресторана заедно с дисагите си. Де бай Ганя? Чашата му празна. Огледах се наоколо, подирих с очи из целия ресторант – няма го. Излязох вън – на перона, – бре тук бай

Ганьо, там бай Ганьо – няма! Чудна работа! Помислих, че е отишъл във вагона да прегледа да не е отпънал някой килимчето му.

Върнах се пак в ресторана. Има още половин час и повече до тръгването на трена. Пия си пиво и зяпам. Портиерът след всеки пет минути удря звънеца и равнодушно, с един ленив глас съобщава направлението на треновете:

„Хё-гёш-фё-кё-тё-хе-ги, Киш-кё-рёш, Се-ге-дин, Уй-ве дек.“ Няколко англичани пътници го зяпнали в устата, а той, види се, навикнал на вниманието, което обръща със своеобразния си език, засмива се до уши и с още по висок и дрезгав глас продължава: „Уй-ве-дек, Киш-кё-рёш, Хё-гёш-фё-кё-тё-хе-ги.“ – с натъртено ударение на всеки слог.

Останаха още десетина минути до тръгването на трена. Аз се разплатих, заплатих и байганьовото пиво и излязох на перона с намерение да го потърся. В това време под свода на гарата влизаше медлено един трен и, представете си, в един от вагоните на този трен, увиснал до половина на прозореца, лъсна бай Ганьо. Той ме забележи, почна да ми маха с калпака и отдалеч говореше нещо, което не можах да дочуя по причина на шипенето на локомотива. Аз разбрах каква е работата. Като се спря тренът, той скочи на земята, притече се при мене и ми разказа с голям примес от енергични псувни, които, с позволението ви, няма да повтарям, следующето:

– Остави се, брате, изпотрепах се от бяг.

– Какъв бяг, бай Ганьо?

– А бе какъв бяг! Ти нали беше се зазяпал там в гостилницата.

– Е? – отвръщам аз.

– Е? В туй време, разбираш ли, оня до вратата задрънка звънеца, па чух, че свирна машината, излизам – не можех да ти се обадя, – гледам, нашият трен потегли. Бре! Килимчето ми! Та като фукнах подир него, па бяг, па тичане – остави се! Хеле по едно време, гледам, поспря се, и аз – хоп! – та вътре. Един ми поизвика нещо сепнато – хеке-меке – аз, знаеш, не си поплювам, пооблещих му се насреща, показах му килимчето, нейсе, разбран човек излезе. Позасмя се даже. Кой да знае, че ще се връщаме пак назад. Унгарска работа!

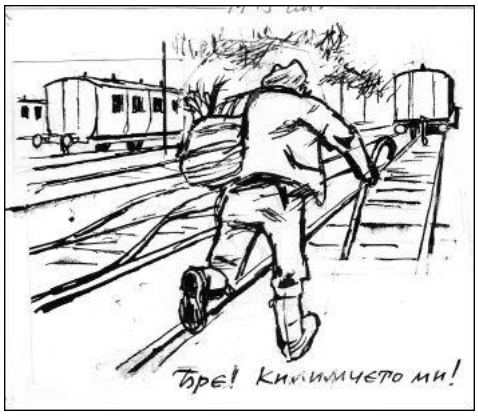

Аз, грешен човек, от душа се смях на байганьовото приключение. Бедният! Тренът маневрирал да влезе в друга линия, а бай Ганьо тичал, горкият, цели три километра да го гони – зер килимчето му вътре!…

– Ами ти от бързане забравил си да заплатиш бирата си, бай Ганьо. Аз я платих.

– Имал си бол пари – платил си я. Я качвай се, качвай се по-скоро да не припкаме пак подир машината – каза наставнически бай Ганьо.

Влязохме във вагона. Бай Ганьо приклекна над дисагите си гърбом към мене, извади половин пита кашкавал, отряза си едно деликатно късче, отряза и един огромен резен хляб и почна да мляска с един чудесен апетит, като издуваше със залъците си ту единия, ту другия образ и час по час опъваше шията си, за да може да преглътне сухия хлебец. Нахрани се бай Ганьо, пооригна се веднъж-дваж, изтърси трохите в шепата си, глътна и тях, измъмра под носа си: „Ех, да има сега някой да ме почерпи едно винце“, седна насреща ми, засмя се добродушно и след като ме гледа умилно цяла минута, рече:

– Твоя милост, ходил ли си, обикалял ли си тъй повечко свят?

– Ходил съм, бай Ганьо, доста.

– Ии, ами аз що свят съм изтръшнал! Ц… ц… ц… Ти остави Едрене, Цариград, ами във Влашко! Ти вярваш ли? Туй Гюргево, Турну Мъгуреле, Плоещ, Питещ, Браила, Букурещ, Галац – чакай да те не слъжа, в Галац не помня бях ли, не бях ли – всички съм ги изредил.

Пътят ни до Виена мина еднообразно. Аз предложих на бай Ганя една от книжките си, за да си съкрати времето с четене, но той любезно отклони предложението ми, защото бил чел доста на времето, и счете за по-практично да си дремне. Защо ще стои бадева буден; тъй и тъй е дал пари за железницата, поне да се наспи. И заспа. Заспа и захърка така, че не ти трябва да слушаш рева на Атлаския лев.

Стигнахме във Виена и спряхме в традиционния хотел „Лондон“. Слугите снеха от колата моята чанта, поискаха да вземат и бай Ганьовите дисаги, но той от деликатност ли, кой знае, не им ги даде:

– Как ще им ги дадеш бе, братко, гюл е това – не е шега, миризма силна – ще бръкне да извади някое шише – иди го гони сетне! Знам ги аз тях. Ти не ги гледай, че са такива *мазни* (бай Ганьо искаше да каже *учтиви*, но тая дума е още нова в нашия лексикон, забравя се), не гледай, че се увиват около тебе. Защо се увиват? Мигар доброто ти мислят? Айнц, цвай!

Гут моргин, па все гледат да докопат нещо. Ако не – бакшиш! Аз защо пазя на излизане от хотела да се изнижа мълчешката. Просяци! На тогоз крайцер, на оногоз крайцер – няма изкарване!

Тъй като розовото масло, което носеше бай Ганьо, беше действително доста ценен предмет, аз му препоръчах да го предаде за съхранение на касата.

– На касата ли? – извика той с тон, в който звучеше съжаление за моята наивност. – Чудни сте вий, учените? Ами, че ти отде знаеш какви са онези на касата? Прибере ти гюла завий си края нанякъде… Е, сетне? Какво правваш? Остави се! Видиш ли този пояс? – И бай Ганьо си повдигна широката жилетка. – Всичките мускали ще ги натъпча вътре. Истина, тежичко малко, ама сигур.

И бай Ганьо се обърна гърбом към мене („свят много, хора всякакви, кой знае и туй хлапе какво е“) и почна да тъпче мускалите зад пояса си. Аз го поканих да обядваме.

– Къде да обядваме?

– Долу, в ресторана.

– Благодаря, не ми се яде! Твоя милост иди, хапни си. Аз ще те почакам тука.

Уверен съм, че щом излязох из стаята, бай Ганьо е отворил похлупците. Има си човекът закуска, защо ще си харчи парите за топло ядене – няма да умре от глад я!

Заведох бай Ганя в кантората на един български търговец и го оставих там, а сам се качих на трамвая и отидох в Шенбрун. Възлизах на арката, изглеждах Виена и околностите ѝ, обикалях алеите, зоологическата градина и зяпах цял час маймуните и надвечер се върнах в хотела. Бай Ганьо беше в стаята. Той искаше да прикрие занятието си, но не успя и аз забележих, че пришиваше един нов джеб на вътрешната страна на антерията си. Той, опитен човек, носеше си и лятно време антерийка под френските дрехи: „Зиме хляб носи, лете дрехи носи“ – казват старите хора; тъй прави и бай Ганьо.

– Седнах да се позакърпя малко – каза той сконфузено.

– Ти някакъв джеб си пришиваш, трябва да си ударил нещо от розовото масло – подзех аз шеговито.

– Кой, аз? Янлъш си! Защо ми е тук джеб? Джебове мноо-го, само пари да има. Няма джеб, няма нищо, ами беше се поразпрала малко

дрешката ми, та турих едно парцалче… Ти де беше? На разходка ли? Добре си направил.

– Ти не ходи ли, бай Ганьо, да се разходиш, да видиш Виена?

– Какво ще ѝ гледам на Виената, град като град: хора, къщи, салтанати. И дето отидеш, все гут моргин, все пари искат. Защо ще си даваме паричките на немците – и у нас има кой да ги яде…

II. Бай Ганьо в операта

Аз склоних бай Ганя да се разходим до операта и да си вземем билети за вечерта. Даваха балета „Puppenfee“ и не помня още какво. Минахме гръцкото кафене, завихме към кафе „Мендл“, дето се събират българите, и се упътихме към църквата „Св. Стефан“. Тук на площада поканих бай Ганя да се отбием в една сладкарница, като не предполагах, че характерът на Дон Жуан може да влезе под кожата на бай Ганя. Но цивилизацията какви чудеса не прави! Трябва да ви кажа, че аз се учех тогава във Виена; бях си ходил по ваканциите и се връщах сега, та по пътя за Виена се запознахме с бай Ганя. В тази сладкарница аз ходех често и много добре се познавах с касиерката, една хубавичка и весела мома, весела, но се държеше добре и не допущаше волности. И представете си, господа, влизаме ний с бай Ганя в сладкарницата, приближаваме се до бюфета, момата ме поздравява весело с добре дошъл, аз ѝ отговарям с някои игриви любезности и се връщам да си избера нещо сладко и в това време един негодующ писък оглуши цялото заведение…

– Какво стана, бай Ганьо, ти ли ѝ направи нещо? – извиках аз тревожно и сърдито.

– Не съм бе, брате, какво съм и направил – отговори сплетено бай Ганьо с разтреперан глас.

Момата, разсърдена до висша степен, с пламнало лице, с висок глас ми разправи, че бай Ганьо я оскърбил с действие, похванал я и не само я похванал, ами… Тя искаше да вика полицейския. Скандал!

– Скоро да се махаш оттук, бай Ганьо; ако те свари полицейският, работата ти е спукана, върви нагоре, аз ще те стигна – извиках аз с престорено негодувание и малко остана да се изсмея, като гледах трагикомичната фигура на бай Ганя.

– Какво ми се пери! – каза с кураж бай Ганьо на излизане. – Санким честна ли е? Знам ги аз тукашните жени. Покажи и кесията – изведнъж гут моргин, ама не е прост бай ти Ганьо!…

Съдено ми било впечатленията на тоз ден да приключа с още едно приключенийце, героят на което беше пак нашият бай Ганьо.

В операта даваха, както ви казах, балета „puppenfe“. Ние заемахме седалища в партера. Театърът беше пълен. Байганьовите бозави дрешки се хвърляха в очи като контраст с общия тъмен фон на костюмите. Дигна се завесата. Тишина – мъртва. Всички вперили очи на фантастично декорираната сцена. Аз сещах, че от дясната ми страна бай Ганьо нещо шава, пъшка, но не мога да си откъсна очите от сцената: картините на балета постоянно се менявах по движението на магически жезъл, разни групи балерини явяват се, изчезват; на сцената ту мрак, ту едноцветна, ту разноцветна светлина – феерия! От общата група на балерините се отдели една, пристъпи с дребни бързи крачки към авансцената, спря се, подскочи и заплава из въздуха, подпряна само на връхчеца на едната си нога… В същия този момент зад гърба ми едно истерическо „Ха-ха-ха-ха!“ разцепи въздуха. Обръщам се наляво – всички редове зад мене се кискат и сочат нещо от дясната ми страна. Моментално ми мина нещо недобро през ума. Обръщам се към бай Ганя… Боже! Какво виждам! Бай Ганьо се съблякъл по ръкави и си разкопчал жилетката, която го стяга от натъпканите в пояса му мускали: един от служителите на театъра го хванал с два пръста за ръкава и му прави с глава съвсем недвусмислени знакове да поизлезе вън; бай Ганьо се облещил насреща му и му отговаря също със знакове – „Санким, кого ще уплашиш?“ Този именно бабаитски момент изтръгва истерическия смях у едно момиченце, което седеше зад нас, и този смях зарази целия театър. Картина! И представете си, господа, погледвам, потънал от срам, към ложите – като че ме теглеше някой да погледна — и очите ми се срещат с устремените към мене очи на цяло едно познато немско семейство, в което аз бях много добре приет, и в техните очи прочетох искрено съжаление за моето отчаяно положение. А в това време бай Ганьо ме теглеше енергически за ръкава:

– Хайде бе, хайде да си излезем, остави ги тези чифути – ще ми се паднат те на ръка, чакай!…

III. Бай Ганьо в банята

– Чакайте аз да ви разкажа мойта среща с бай Ганя – обади се Стойчо.

– Хайде, разказвай – извикахме всинца, защото знаем, че Стойчо умее да разказва таквизи *комедии*.

– И това беше във Виена. Седя си една сутрин в кафенето, Мендля, поръчал съм си чай и взех да прегледам нашите български вестници. Бях се вдълбочил в една много интересна статия, в която се разправяше начинът, по който конституцията може хепидже да се покътне, даже съвсем да се разглоби и пак да си бъде *непокътната*… Чета си така, увлякъл съм се, по едно време като кресна над ухото ми едно: „О-о-о! Добър ден!“ – и една потна ръка сграбчи десницата ми. Дигам си очите: един широкоплещ, черноок, чернокос и даже чернокож господин, със засукани мустаки, със скулесто лице, с бръсната поникнала брадица, облечен (в какво мислите?) в редингот, незакопчан, под жилетката му два-три пръста червен пояс, с бяла (по нашенски бяла) риза, без вратовръзка, с черно, накривено калпаче, с ботуши и един врачански бастон под мишница. Млад човек: да има, да има най-много тридесет години.

– Извинете, господине – казвам му аз със смирено учудване, – аз нямам удоволствието да ви познавам.

– Какво? Не ме познавате ли, кайш? Ти нали си българин?

– Българин съм.

– Е?

– Е?

– Е, хайде, ставай да се разхождаме. Какво ще киснеш тука? Мен ме казват Ганьо. Ставай!

Нямаше нужда да ми казва, че е Ганьо.

– Извинете, господин Ганьо, аз не съм свободен сега.

– Ами че какво стоиш в кафенето, като не си свободен?

Не счетох за нужно да му давам обяснения. Но той не показваше ни най-малко желание да ме остави на мира и току ми изтърси:

– Ставай да ме водиш на баня. Де е тук банята?

О-хо! Да го водя на баня! Мен почнаха малко да ме взимат дяволите, ама се сдържах, и не само че се сдържах, ами ме и досмеша. Види се, че бай Ганьо имаше действителна нужда от баня: отдалечко дъхтеше на вкиснато. Нямаше какво да правя. Съотечественик – трябва да му служа. Па помислих си, и аз ще се възползвам от случая, ще взема един душ. Беше горещо. Тръгнахме и се упътихме към една лятна къпалня с широк басейн. Из пътя, като срещахме нещо по-забележително, аз все считах за нужно да указвам и обяснявам на бай Ганя, но забележих, че той неохотно ме слушаше и току пропущаше сегиз-тогиз равнодушно по някое „А, тъй ли е?“ или „Знам аз.“, с което, види се, искаше да ми се препоръча, че не е прост. Или пресичаше думата ми с някой въпрос, съвсем неподходящ с това, което му обяснявах. Разказвам му например нещо за паметника на Мария Терезия на площада между Музеите, а той ме дърпа за ръкава:

– Я виж, онази там, със синия фустан, а? Как ти се вижда? А бе я ми кажи, как ги познавате вий коя е такваз, коя не е? Аз много пъти съм се бъркал, а? – Бай Ганьо допълва въпроса си с едно дяволско подмигване.

Пристигнахме в къпалнята. Сърцето ми се стягаше – то като че предчувствуваше това, което ще стане. Вземаме си на касата билети. Бай Ганьо иска „ресто“ с шаване на пръстите си, помъкнати в гишето. Касиерката му подава усмихнато остатъка, бай Ганьо се впива в нея с маслени очи, поемва парите и с една своеобразна кашлица си изказва чувствата. Тя прихва от смях, бай Ганьо, възхитен, засуква си левия мустак и си заклатва главата:

– Че фромоза еш домнетà. А бе, Стойчо, я попитай дали знае влашки. – Щий румунещи? – пита сам бай Ганьо.

В това време влиза друг посетител и ний се вмъкнахме в общата зала. Околчест коридор. Наоколо стаички за съблечане, прикрити със завески. В средата басейн, отделен от коридора с ниска дървена решетка. В басейна се слиза по няколко малки стълби. Заехме с бай Ганя две съседни стаички. Аз се съблякох набързо и влязох в хладния басейн. Във водата чинно и мълчаливо разтягаха мускулите си и пухтяха няколко немци. Бай Ганьо се бави дълго време и зад завесата на стаичката му се чуват пъшкания и се тракат някакви стъклени предмети; най-сетне отдръпна се завесата и той се яви в натура, с влакнати гърди и с нашарени от чорапите нозе – като

държеше в ръка един възел: това бяха драгоценните мускали, вързани в една не дотам чиста кърпица, които той се побоял да остави в стаичката. „Отде знаеш, че стените им са здрави, ще откъртят някоя дъска, иди, че се дави подир.“ Той се огледа по стените на коридора, потърси някой гвоздей да закачи възела си; той мисли, че щом е стена, трябва да има и гвоздей по нея, и се обръща към мене:

– Ама простя работа тези немци, един гвоздей не им стига ума да забият, па казват, че ние сме били прости.

Като се убеди окончателно в простотията на немците, бай Ганьо сложи нерешително кърпицата си с мускалите пред входа на стаичката си, за да му са пред очите, доде се изкъпе.

– Ти я чуй, момче – обърна се той към мене, – ти хем се къпи, хем понаглеждай мускалите, па гледай и мен какво нещо ще изкалъпя. – И с тия думи бай Ганьо дигна единия си крак и стъпи на оградата… – Ти само гледай… Повдигна се, тури и другия крак, изправи се, прекръсти се и извика:

– Гледай… Яла, боже, помози… Хоп!… – И се хвърли във въздуха, изкриви краката си на кравай и – бух! – сред басейна.

Снопове вода бризнаха нагоре и се посипаха по главите на вцепенените от учудване немци: вълнисти кръгове отскочиха от центъра към краищата, преляха зад басейна, хлътнаха пак назад и когато водата подир няколко секунди се утаи и избистри, всякой от находящите се в банята можеше да види уморителните жестикулации на бай Ганя под водата. Той се повдигна нагоре, спусна си нозете, стъпи на дъното, изправи се със затворени очи и запушени уши, изтърси се от водата – пуф! – и пръсна вода през увисналите си мустаки – пуф! – и изцеди водата от косата и лицето си, отвори си очите, погледна ме и се засмя:

– Ха, ха, ха… а? Какво ще речеш?…

Аз не успях нищо да река, защото той се пусна хоризонтално над водата и почна с ръце да пляска повърхността, почна да плава по „гемиджийски“: пляс! – с ръката и ритне две текмета назад, пляс! – с другата ръка и още две текмета. Целият басейн закипя. Като че бяхме под някой водопад. Вълни запляскаха към краищата, вериги от капки бризнаха чак до насрещните стени.

– Туй се казва „по гемиджийски“ – извика през вълните тържествующият бай Ганьо; – чакай сега да им покажем „вампор“ на кое викат.

И като се обърна по гърба си, той почна да нанася такива немилостиви удари с нозете си по повърхността на разпенената вода, щото бризги летяха чак до тавана. Той завъртя бързо ръце, за да изрази колелото на парахода: „Тупа-лупа, тупа-лупа, фйюууу“ – и бай Ганьо изсвири с уста. Немците окаменяха на местата си. Те, по всяка вероятност, приеха моя другар за някой новодошъл, не постъпил още в лудницата възточен човек и аз забележих по лицата им не толкова негодувание, колкото съжаление. А бай Ганьо, вижда се, прочете по лицата им безкрайно удивление на неговото изкуство и затова възлезе бързешката по стълбата, изправи се малко разкрачен, изгледа високомерно немците, почна да се удря геройски по влакнатите гърди и извика победоносно:

– Булгар! Булга-ар! – и още по-силно се удари в гърдите. Горделивият тон, с който изрече тази рекомендация, говореше много; този тон казваше: „Ето го, видите ли го българина! Този е той, такъв е той! Вий сте го чували само, сливнишкия герой, балканския гений! Ето го сега пред вас, цял-целиничък, от глава до пети, в натура! Видите ли какви чудеса е той в състояние да направи! И само това ли! Ехе, на какви работи още е той способен! Прости били българите, а! Гиди, чифути с чифути!“

– А бе я попитай има ли сапун – казва ми бай Ганьо, след като поизстина малко патриотическият му възторг, — я виж нозете ми на какво ся заприличали…

И наистина, нозете му не представляваха най-подходящ модел за Аполона Белведерски. Шарките на чорапите му бяха се отпечатали на кожата – и без това нечиста и обрасла. Впрочем с нечистотата не можем зачуди българите: не можем накара и най-разпалената фантазия да си представи нещо по-нечисто от туй, което може да ти представи самата действителност…

С тези думи свърши разказа си Стойчо.

IV. Бай Ганьо в Дрезден

– И аз имах една среща с бай Ганя – обади се Кольо – в Дрезден. – Искате ли да ви я разкажа?

– Иска ли питане? Разказвай! – извика цялата компания.

– Не зная дали сте чували – преди няколко години дрезденското общество биде разтревожено от една крайно печална катастрофа, жертва

на която стана една българка, ученичка, и един млад американец. Аз ще ви припомня тази печална случка с две думи. Българката се учеше в Дрезден. В този град, както знаете, има цели квартали англичани, американци, руси и други иностранци, децата на които следват в тамошните учебни заведения. Една американка, ученичка, се сприятелява с нашата българка. Англичанките и американките ученички имат този каприз – да вземат под своето покровителство някоя съученичка измежду най-беззащитните. За такава се е показала и нашата българка: по-свитичка, по-смиреничка, по-мълчаливичка. Сприятелили се те и американката почнала да я кани у дома си на гости по празнични дни. Българката се запознава с цялото им семейство, а между другите и с брата ѝ, млад, двадесетгодишен момък, който изучаваше живописството. Кой знае дали по свойствената на младите художници наклонност да се увличат от всякой жив модел, неподходящ под общия тип на окръжающите ги модели, дали по присъщата на американците склонност към оригиналност, но младият момък след няколко срещи с нашата скромна и срамежлива българка като че почна да сеща влечение към нея; той се ползваше от всякой случай да се срещне с нея, да споделя своите артистически впечатления, да любезничи, с една дума, те почнаха да се любят. И тази любов им скъси дните. Един празничен ден през летните ваканции цялото семейство, придружено и от българката, тръгва на разходка из Саксонска Швейцария. При една скалиста живописна местност младият художник, увлечен в разговора с българката, се отдалечил от компанията. Една висока скала привлякла вниманието на момъка и той почнал да се катери по нея. Тръгва след него и спътницата му: но не успяват да стигнат и до средата на опасната скала, американецът се подхлъзва и в падането си увлича и българката в пропастта. Дотук им бил животът. Мъртвата двоица докараха в Дрезден, в клиниката. Цял град се разтревожи от това печално събитие. Сума свят се изпровървя да ги види, прострени един до друг върху една голяма мраморна маса. Веднага телеграфираха на брата на българката да дойде в Дрезден; по-близки роднини тя нямаше. Телата балсамираха, за да ги съхранят до пристигането му. Множество венци украсиха смъртното им легло. На третия ден се получи от Виена телеграма, че братът на покойната тръгва за Дрезден. Телата пренесоха в дома на американското семейство. Като очакваха с нетърпение пристигането на брата, сума мистери и мистриси, сума леди и джентлементи бяха се събрали в този дом. Семейството принадлежеше към висшето дрезденско общество. Бях

отишъл там и аз с неколцина българи студенти. Имахме покани като българи, знайте, българка-покойница. Други пък българчета бяха отишли на станцията да посрещнат брата на покойната. Чакаме. Печална тържественост! Всичките апартаменти бяха пълни с посетители. Говореха тихо, с шепнене. Тишината се нарушаваше от време на време с горчивите ридания и отчаяни въздишки на убитата от скръб майка на покойния момък. В един интервал на мъртва тишина откъм коридора се зачу една страшна глъчка: чу се грубо тропане на обуща – като че водеха подкован кон, – чуха се гласове: „Къде е? Тука ли бе?“ „Шш!… По-полека!“ И в стаята на покойниците се вмъкна с калпак на главата… бай Ганьо.

– Добър ден! – извика той с един тон и с едно изражение на лицето, което не приличаше толкова на скръбно настроение, колкото на негодувание; като че окръжающите лица бяха виновни за смъртта на сестра му.

Бай Ганьо се приближи към смъртното легло и случайно отдръпна савана от лицето на момъка.

– Кой е този? Какъв е този човек? – попита той, като огледа цялото събрание почти свирепо и чакаше с устремени очи отговор.

Един студент, българин, потънал от срам, приближи до бай Ганя, побутна го лекичко за ръкава и отдръпна савана от лицето на покойницата. Бай Ганьо си сне калпака, прекръсти се и я цалуна по челото.

– Ох, завалийката! Какво ти било писано… Марийке, Марийке! – завъртя бай Ганьо глава. Каквото щете, ама пак туй въртене с глава по-приличаше на заканване към посетителите, отколкото на изражение на скръб.

Той изгледа подозрително лежащия до сестра му покойник и след като пошава въпросително главата и пръстите на лявата си ръка по възточному, обърна се към студента:

– А бе каква е тая работа? Защо са турили *оногова* тука? Що ще мъж в пансиона?

– Шш! Моля ви се, господин Ганьо, по-полека приказвайте.

– Защо по-полека бе? Аз пари харча тука! Де е директорката?

– Тук не е пансионът, тук е частна къща – отговаря гръмнатият студент.

– Как частна къща?

– Шш… Ради бога, по-тихо приказвайте! – умоляваше оглушеният от бликналата в главата му кръв нещастен студент, готов да заплаче.

Независимо от бабаитското поведение и маниери на бай Ганя, които вече заприличаха на кощунство, на подигравка със свещените чувства на всички окръжающи, и самият му външен изглед съвсем не вдъхваше симпатия на американците и англичаните, а особено на нежната им половина.

Бай Ганьо беше облечен в бозови шаячни дрехи, с нечистени, запрашени ботуши, вратът му завързан с една голяма траурна кърпа, под която се виждаше доста кирлива, разкопчана по средата риза. В ръката му бастон и под мишницата един пакет, обвит с жълта книга. Мустаките му бяха пак засукани, а брадицата му пак небръсната – обрасла.

– Този ли господин е брата на mademoiselle Marie? – попита ме един от домашните.

Аз му отговорих утвърдително, като прибавих за оправдание на байганьовото поведение и външност една набързо скроена лъжа: казах му, че телеграмата със скръбното известие намерила бай Ганьо в неговия чифлик, когато той надзиравал полските си работи, и че без да се отбива във вилата си (бай Ганьо и вила!), той отишъл на железницата, снабдил се с пари от познатите на гарата и дошъл в Дрезден, без да се спира някъде. А сегашното му поведение, ако и да изглежда странно, трябва да му се прости, като се има пред вид поражающото впечатление, което му произвожда незаменимата загуба на сестра му и… огромните загуби, които претърпява от несвоевременното напущане на полските си работи.

– О, бедният! – изговори съчувствено моят събеседник и отиде да сподели чувствата си за бай Ганя с другите домашни и приятели.

Поотлекна ми на сърцето, господа!

Но за твърде кратко време ми поотлекна. Американецът, домашният, беше успял вече да съобщи събраните от мене сведения на голяма част от присъствующите; тяхното благородно негодувание, предизвикано от байганьовите маниери, беше се уталожило и всички гледаха не само благосклонно, но и съчувствено на бай Ганя: неочаквано пристигнала ужасна телеграма, неприготвено тръгване на далечен път, огромни загуби – това са такива сюрпризи, от които всеки човек може да се слиса. И с тези сюрпризи оправдаваха те снизходително бай Ганя. Но, господа, я ми кажете, моля ви се, с какво можехме ний, българите студенти, да оправдаем следното действие на бай Ганя. Студентът, който се навърташе около него, за да обуздава порива на чувствата му, разказваше му тихичко как е станала катастрофата в скалите на Саксонска Швейцария. В течение

на този разказ бай Ганьо изказваше с разни движения, с глава и ръце, чувствата, които го вълнуваха: ту зацъка с език и изпусне едно: „Тюх, да се не видеше макар!“, ту погледне сестра си па заклати глава: „Клетата!“, ту погледне покойния момък, заклати заканително глава и светне мълния с очите си, като че иска да каже: „Хич олмаса, тоя дангалак е изял някои… някоя попара.“ Иностранците тълкуваха по своему тези мимики и едва ли угадваха значението им, защото инак те не биха гледали така съчувствено към бай Ганя, когото те считаха за умопомрачен от скръб. По едно време бай Ганьо под впечатлението на разказа зацвъка толкова силно с езика си, щото всички устремиха очи към него. В този именно момент той приложи големия пръст на дясната си ръка към дясното отвърстие на носа си, изкриви си малко очите и устата надясно, понаведе си главата, че като духна през лявото отвърстие на носа си… Па приложи и левия пръст към другото отвърстие, че като запращя още веднъж… Ние се провалихме окончателно…

Можеше и туй да се извини, ще речете вие, с бързината на тръгването му: забравил, ще кажете, нещастният, от бързина и слисване даже кърпа да си вземе. Ама не е тъй! Не е, защото веднага след тази операция бай Ганьо разгърна пакета с жълтата книга, извади – какво мислите? – цяла дузина кърпи и почна да ги раздава на присъствующите, преимуществено на българите за „бог да прости“, като повтаряше при подаването им: „Нà, вземи и ти, па речи *бог да прости*“; или помаха към някого с ръка да се приближи и му извика: „Ей, момче, ела тук, нà и на тебе, хайде, па речи *бог да прости Марийка*“…

– Повече не ще ви разказвам, господа – извика отчаяно Кольо, – вий сами се помъчете да си представите физиономиите на англичаните и американците, които окръжаваха бай Ганя. Ще ви кажа само, че след като се свърши опелото на покойницата като православна в руската черква и след като я погребахме, бай Ганьо бе поканен да поживее до заминуването си от Дрезден в дома на американците. Той пренощува там само един ден. Какво поведение е държал в тази къща – не ми е известно. Само на тръгване казал на студента българин, който го изпращал на гарата:

– Остави се, брате, малко остана да направя една поразия. Не им зная реда на тия американци: ядене бол, бадева, па ядох, ядох, щях да се пукна от ядене; па през нощта… Остави се!… Че остави това, ами друга поразия: дохожда сутринта, разбираш ли, една жена, почуква на вратата. Аз –

„Слободно!“ Влиза, носи ми кафе с мляко и разни сладкиши. Сложи, разбираш ли, дискоса на масата, па взе да души из въздуха с носа си. – Хай дявола! Дали гюла е подушила, дали друго! – Аз, знаеш, не съм прост, ставам веднага, вземам мускала и го мушвам под носа ѝ. Тя се поусмихна. Гледам я – зарарсъз! Простичко така облечена, рекох си, слугиня. Теглих ѝ едно око – смей се! И аз – хоп! – през кръста. Па тя като се извърти, да я вземе мътната, че като ме цапардоса по суратя… остави се, потънах!… Тя да била леля на момчето… Нейсе, берекят версин, с един шамар се свърши работата. Добри хора!…

V. Бай Ганьо на изложението в Прага

– Ами я чакайте пък аз да ви разкажа как ходихме с бай Ганя на изложението в Прага – каза усмихнато Цвятко.

– Браво, Цвятко! – извикахме всички. – Откога го очакваме това!

Цвятко почна:

– Ако помните, ний тръгнахме от София с цял трен наши вагони и наш локомотив. Вагони само I и II клас, нови-новинички, едва-що пристигнали от Европа, безукорно чисти и удобни. В един и същи вагон имаше купета и от I, и от II клас. Сума свят – 160 души ли бяхме, не помня. Стари, млади, жени, мъже, деца, та дори и кърмачета. (Ох, тия кърмачета!…)

Кой като нас! Каква гордост беше то, че тръгваме за изложението със свой трен. Нека да видят, казвахме си, европейците, че България не спи. Но най-вече се надувахме с новотата, с модерната конструкция и с чистотата на вагоните. Ама дълго ли време, мислите, се наслаждавахме ний от патриотическото обаяние за превъзходството на нашите вагони и от мисълта, че ще слисаме Европа с нашия прогрес? Додето ни изпращаха на гарата, додето минувахме Сливнишките и Драгоманските позиции – полетата на славните наши победи, – ентусиазмът ни растеше пропорционално с изпразването на шишетата и кошниците с провизия, с които в изобилие бяха се снабдили практичните туристи. „Разбира се, ще си вземем закуски, защо ще си даваме парите на сърбите?“ – викаше въодушевеният от патриотизъм и плевенско вино бай Ганьо. Но като наближихме до Цариброд и почна да се стъмнява, като се опитаха да осветят вагоните и се оказа, че забравили да приготвят лампите, че като се стъмни съвсем, че като почнаха децата да се плашат и да реват – о, тогава

лека-полека като че с изхлъзването на българската територия се изхлъзваше и нашият патриотически ентусиазъм. Едни печално се усмихваха, други се усмихваха скрито саркастически (не бяхме само българи), трети негодуваха; даже бай Ганьо ми пошепна на ухото: „Разбира ли ти свиня от кладенчева вода!“ Някои пък пускаха недвусмислени псувни по адреса на един чужденец, служещ в управлението на нашите железници. Подкрепен от последните, бай Ганьо извика: „Аз нали зная, че ний не сме виновати, пак тези чужденци, да ги вземе дяволът! Нарочно са го направили да ни омаскарят! И сещате ли се, все от завист! Всичките са таквиз!“

При тия думи той така изгледа едного от чужденците, щото го накара да се закашля и да мине в другото купе. Като спряхме на станцията в Цариброд, във вагоните беше съвършено тъмно, не можехме да се видим един с един. Повълнувахме се, посърдихме се, па го обърнахме на смях. Сума шеги и бодли се пуснаха за сметка на железопътните ни управници. Зачуваха се викове: „Дайте свещи бе, хора, изплашиха ни се децата!“, „Ей, чичо, иди ни купи един фунт свещи, ще ти дадем бакшиш“, „А бе по една лояна свещ поне дайте.“ Само бай Ганьо не допущаше, че е възможно българи да бъдат виновни за тая неуправия.

– Оногова там, видите ли го – казваше той, след като донесоха няколко прости свещи, и сочеше един нашенски чужденец, – с катран да го облееш, че да го запалиш. Туй търпи ли се бе! Че оставете тъмното, него кой му гледа – ами резил пред сърбите станахме. Ето го там е, видите ли го, сръбски чиновник – смее се човекът. Смее се зер!

Но възбуденият патриотизъм не допусна бай Ганьо да претърпи на един сърбин да му се подсмива, че като се намръщи насреща му:

– Ами ти защо се смееш там бе, хей!

И искаше да скочи от вагона и да иде да се разправя със сърбина. Геройска кръв!

– Шш… Стой мирно, бай Ганьо – увещаваха го пътниците, – недей прави скандал. Имай пред вид, че влизаш в Сърбия…

– Е, че какво, като влизам в Сърбия! Ще ме уплашат ли? Ами Сливница? Ами „натраг, брача“ – и из устата на бай Ганя изхвръкна една псувня като бомба.

– Какво ти е крив сърбинът, че нашите вагони били тъмни! – успокояваха го другите.

– Кой? Той ли? Знам ги аз тях! – отговаря бай Ганьо и клати глава.

Раздадоха ни по една свещ на купе. Някои лампи, мисля, че успяха да нагласят и запалят. Потегли тренът. Пътниците накапаха гореща лой по прозорците и закрепиха свещите. Това беше първото *побългаряване* на новите вагони. Второто побългаряване се извърши още в първата нощ: всичките клозети (извинете, господа) се превърнаха в клоаки.

Както и да е, минахме Сърбия. Но да не мислите, че току-тъй тихичко, скромничко я минахме. Охо! Българинът не е прост! Дето имаше възможност, бай Ганьо не пропущаше случай да уязви сърбите, да им напомни Сливница. В Ниш и Белград даже той питаше всички служещи и хамали: „Ти не си ли българин, право кажи? Вий всички сте българи, ама се сърбеете."

Потеглихме из Унгария!… Тук пък се запалиха колелата на един вагон! Хай да ви вземе ашъма с майстори! Спряхме се дълго време. Поливаха, гасиха, палиха, смъдиха… хеле тръгнахме. А маджарите – смях! Знаеха! – български туристи!… И още на едно място се запали този вагон – хеле оставиха го по дяволите на поправка. Бай Ганьо, опитен човек, пътувал други път, разправяше на по-простите си спътници:

– Сега Пеща ще гоним. Пеща минем ли – Виена, Прага е оттатък Виена. Всичките тия места съм ги изръшнал – на пръсти ги зная.

На малките станции не се спирахме. На големите спирахме, колкото да ни отворят линия. Богатата Моравия обърна вниманието на всички. Прекрасно обработените долини, разкошните градини, безчислените фабрики и заводи накараха даже и бай Ганя да допусне преимуществото на Моравия пред нашето отечество: „И ний работим, ама и тези синковци не падат по-долу, аа, не падат по-долу, пипат синковците." Но като се сети, че се е увлякъл в похвалата, прибави: „Ама всичкото нафиле. Те работят, пък немецът го яде."

Из пътя не се минуваше без комедии. Ний – аз, Ванчо, Фильо и Иваницовия син (не вярвам да го познавате) – заехме едно купе от първи клас, в съседното, второкласното отделение се намести бай Ганьо с няколко другари, богато снабдени с провизия. Бай Ганьо от бързина, види се, беше забравил да тури в дисагите закуска. „А бе най-сетне българи сме, ще се прегледаме. От тогози със хляб, от оногози сиренце – ще помине човек. Ами!" И наистина, той помина добре. Другарите му го угощаваха с ядене и пиене – той ги угощаваше с най-горещ патриотизъм, смесен с апетит и жажда. Но всичко си има край. Свърши се най-после провизията на съседите ни, изпразниха се галоните. (За да избягна една груба грешка,

трябва да се поправя: галоните се изпразниха още като хвърчахме над Сливница и Драгоман с „Да живее България, урааа! Дай да си наквася устата бе, урааа!“)

Бай Ганьо почна да се присламчва към нашето купе. Отпърво диреше разни предлози: ту кибрит ще поиска, ту една чаша коняк – че го заболял стомахът, – а сетне лека-полека усвои се, попривикна и, кажи-речи, не излизаше от стаицата ни. Забрави другарите си, па и защо му са? Нямат нищичко – всичко изядено, всичко изпито, – а у нас, слава богу, все се понамирваше по нещичко – купувахме си по станциите. Бай Ганьо от любопитство не изпущаше случая да опита иностранните продукти:

– Туй какво е, грозде ли е? Браво! Гледай! Я дайте една чепчица. Мм! Хубаво! Браво!

Любознателността го караше да се запознава по този начин със закуските ни, с коняка ни, с табакерите ни.

– Тази табакера дали е от кавказко сребро? – любопитства бай Ганьо, като вижда едного от нас, че се готви да запуши.

– Не е, виенска направа е! – отговаря притежателят.

– Тъй ли? Я дай да я видя. Ц… ц… ц! Гледай! И тютюн има, български, нали? Браво! Я чакай да завъртя една цигарка. Аз си имам цигарени книжки, ако ви потрябват – тук съм!

Че е *тука*, ний го чувствахме доста: и по миризмата на ботушите му, и по специфичния аромат на потното му тяло, и по неговото настъпателно движение към окупирането на цялото канапе. Отпърво той седеше на крайчеца на канапето, сетне почна да сяда по-удобно, по-сетне трябваше троица да седим на едното канапе, трябваше Иваницовият син да се свие на крайчеца на другото, за да има възможност бай Ганьо да вземе хоризонтално положение. И той не изпущаше случай. Ний се сговорихме да опитаме докъде може да стигне потребността на бай Ганя за удобства и той почна чистосърдечно да дава храна на нашето любопитство:

– Я се поотмести малко към края да си сложа и другия крак. Ха така! Браво! Е-е-е-х! Майка му стара! Кеф! Я чувайте машината какво прави: тупа-тупа, тупа-тупа! Фърчи!… Много обичам така да се обтегна. Отвъд тясно. Па и другарите – прости хорица, какво ще приказваш с тях?… Какво ядете там, круша ли? Браво! Я да видим, тъй както съм легнал, мога ли изяде една круша. Благодарим! Отде ги взимате вий тези неща?

– Купуваме ги – отговаря едва сдържано един от нас.

– Тъй ли? Браво! – одобрява той с пълни от сочната круша уста. – Аз обичам круши.

Бай Ганьо, унесен от монотонните удари на локомотива, почна да дреме. Мисля си аз какво, какво да му скроим. Най-сетне озари ме една гениална мисъл. Направих предварително знак на другарите си и казвам:

– Да направим, господа, по едно кафе. Я подайте спирта и машинката.

– Кафе ли? – извика бай Ганьо и скочи от канапето като ужилен. – Има хас?

– Какво кафе ще правим, вода няма – обади се артистически престорен Иваницовият син.

– Вода ли? – извика със същия глас бай Ганьо. – Само вода искайте от мене. Ей сегичка! – И той изхвръкна от купето.

Изпокапахме от смях. Иваницовият син се изтегна и зае цялото канапе. Върна се бай Ганьо и пъхти повече, отколкото имаше нужда. Трябваше да ни покаже какъв труд и мъка е претърпял за наше добро. В ръката му една стомничка.

– Нà, намерих, видяхте ли? Претърашувах всичките вагони! Най-сетне виждам стомна, грабнах я завчас, една жена ми извика: „Хей, дай тук водата, тя е за детето ми.“ Аз какво да излъжа, какво да излъжа, дойде ми на ума: „Извинете, госпожо, там на едного му припадна.“ „Тъй ли?“, кай. „Тъй.“ „Е, тогава скоро занеси му вода и пак донеси стомничката.“ Ахмак жена!… Пуф! Изпотих се. Хайде сега кафенце!

– Не ви ли е срам, господине! – каза с укор един от другарите, който не можеше вече да сдържа своето негодувание.

Бай Ганьо го изгледа с обтегнато лице, като се стараеше колкото е възможно по-нагледно да изобрази своето искрено учудване; след туй съвсем неочаквано каза:

– Аз ми дойде на ума, че е скроена работата, ама хайде, рекох. Е дайте *тогаз* барем една цигарка и едно коняченце.

Дадохме му цигарка и коняк и той си отиде в свойто купе, при *простите хорица*.

– Страшни диванета са туй учените – зачу се след малко бай Ганьовият глас в съседното отделение; – аз не зная как ги търпят такива на служба. Ама чакай, ще се върне бай ти Ганьо в България, па видя щем кой е кум, кой е сват.

Наближавахме чешката граница. С нас пътуваха и комисарите, пратени от правителството да се научат как се нарежда изложение, та да наредят и Пловдивското. Един от тях закачи по гърдите на всички пътници български трикольорчета. По пътя още се разнесе слух, че ще бъдем посрещнати тържествено както на границата, тъй и в Прага, следователно бяхме подготвени към срещата – но туй, което видяхме в действителност, надмина всичките наши очаквания.

Ето и пограничната станция, локомотивът вече свири. Виждаме, отляво и отдясно на железния път стича се свят към станцията. Ръсеше дъжд и търчащите мъже, жени, деца носеха отворени омбрели. Спряхме се. На перона задръстено с хора. Веднага една музика гръмна „Шуми Марица“. Един хор след това изпя „Kde domov mûj“ за безкрайно удоволствие на всинца ни, а особено на бай Ганя, който похвали между нас чешкия народ, че доста добре изучил гласа на народната *българска* песен „Где й родът ми“, само че думите изговаряли малко неясно, та не се твърде разбирало.

Кръв се хвърля в главата ми от срам, като си спомня поведението, което ний държахме при тая първа среща. Представете си, господа: стекъл се градът, дошли хора от селата да посрещнат братята-българи, довели музика, дошъл хор, наредили се сума момичета с букети в ръка, чакат да слязат братята от трена да ги посрещнат, да ги поздравят с думи, с песни, с музика, с букети; а „братята“ си подали главите от прозорците и гледат! Вярвайте, вярвайте, господа! Прозорците на вагоните, знайте, тесни, един си подал главата, друг се гуши през рамото му, трети подава отдолу само половината разкривена физиономия с едно око и гледат! – Да се стопиш! Ех, де да имаше една минутна фотография! – Посрещачите се слисаха. Не знаеха и те какво да правят – де да дянат букетите! Музиката спря, спря и хорът и настъпи мълчание и взаимно огледване. По едно време бай Ганьо слезе от вагона. Всички чехи устремиха очи към него и му направиха път да мине и той мина… Боже! Как важно мина бай Ганьо посред стотини очи и ръце, които му простираха букети. Той потегли с цяла шепа и завъртя нагоре левия си мустак, издаде навън лактите си, изкашля се на дебело и погледна с едно око госпожицата, която беше поднесла букета си почти под носа му, погледна я и пошава с пръстите на лявата си ръка, обърнати нагоре, като че искаше да каже: „Посрещаш ли, моме, посрещаш ли? Хубаво правиш, посрещай, аз обичам.“ – и си замина, без да я удостои с честта да ѝ приеме букета. Момата сконфузено си прибра ръката. След

малко бай Ганьо се появи, като закопчваше не съвсем грациозно една част от тоалета си. Пак му сториха път, пак засука левия си мустак, пак се изкашля, изсекна се с пръсти и се покачи във вагона. Локомотивът изпищя и тръгнахме.

За да не помисли някой от вас, че аз преувеличавам, че нарочно украсявам разказа си, за да окарикатуря бай Ганя, ще ви кажа, че, напротив, аз пропущам някои работи, защото и сега ми се стяга сърцето, като си ги припомня. Например, аз умълчах още в начало да ви кажа каква картина представляваше нашият трен още на втория ден от пътуването ни. Нали ви споменах, че нашите туристи бяха задигнали със себе си и кърмачетата; като оставя настрана плачовете и писъците, ще ви кажа, че клозетите бяха се превърнали и в перачници, дето перяха детските зацапани ризички и гащички, а коридорите на вагоните се превърнаха в сушилници за това пране: проточиха въжета и простряха не дотам изпраните гащички: те заменяваха флаговете, с които трябваше да украсим нашия трен; вместо трикольор – бяло, зелено и червено — у нас лъщяха на слънцето множество двукольори – бяло и жълто. Тези прелести украшаваха нашия трен и тогава, когато се спирахме по станциите в Чехия и народът с музика, с песни, с букети, с приветствени речи на кметовете и на другите представители ни посрещаше. Тези жълтобели флагове се развяваха по въжетата и тогава, когато нашият водител, господин Василаки, оглушаваше чешките слушатели с гръмогласните си чувствителни речи и когато господин Петко гъделичкаше националното самолюбие на братския чешки народ на всяка станция със своите ораторски слова, от които ясно се чуваха за по-далечко стоящите само думите: „Братя! Иван Хус… О! Иван Хус, братя!“, и когато бай Ганьо възнегодувал от това, че в речите не поменуват за нашите исторически великани, мушкаше един учител в хълбоците с думите: „Даскале, кажи и ти нещо бе, нека им покажем кои сме, сега му е времето, кажи нещо я за Филип Тотя, я за Крума Страшний или изпей някоя песен…“ А двукольорните флагове все се развяваха!…

Целият ни път от чешката граница до Прага беше едно триумфално шествие; край градове ли, села ли, през полета ли – дето поминеше нашият трен, шапки захвърчаваха нагоре и нескончаемо „nazdar!“ цепеше въздуха. Аз забележих една работница в полето, която, като видя, че мъжете махат и хвърлят шапки, помаха, помаха с ръце, па взе, че си развърза кърпата от главата, завъртя я на въздуха и запищя: „Nazdaar!“ Друго: минувахме край

един град (не помня как се казваше и де ще запомниш, ний бяхме слисани тогава), по улиците свят, по прозорците свят, по дърветата, по оградите, че и по стрехите. Та в този град, помня, забелязах на едно място, строеше се една нова къща, почти изкарана, и гредите на стряхата бяха нахвърляни, на върха на стряхата беше забоден един дълъг прът, окичен със зеленчук, и на върха му флаг (като по нас, кога строят къщи): няколко работници отгоре, като видяха, че по цялата улица от всичките етажи махат кърпи и викат „nazdaar!“, затичаха се по гредите към върха на стряхата, обхванаха пръта с флага и потеглиха да го извадят, за да ни салютират, но, види се, беше закрепен солидно – не можаха да го измъкнат, но го разклатиха в основанието дотолкова, щото можеше да се развее с една малка амплитуда наляво-надясно. Тези два случая – с работниците в полето и с дюлгерите на стряхата – ме трогнаха във висша степен. Не приличаше туй на нашите: „Цялата *интелигенция* цепеше въздуха с френетически ура“, „Днес целият *народ* ликува…“

Пристигнахме на станцията в Прага. На перона не забелязахме много хора, имаше само официални посрещачи: помощникът на кмета, ако не се лъжа, и членовете от комитета на изложението. Тази среща ми се показа глуха; привикнахме на триумф! Пък то крушката си имала опашка; хората, по-разпоредителни, знаят, че като слязат от трена 160 души, ако има публика на перона, ще се смесят, ще се слишат: ще стане една каша от гости, гостоприемци и от багаж, затова оставили дебаркадера празен и се явила само една комисия да ни посрещне. Почнаха се пак приветствия и речи, от една страна „Bratři…! Bulhaři…! Velikỳ slovansky… Cyrila Metodej“, от друга страна „Bratři, my jsme přišli poučitse u velkeho Českého Nàroda!“… от трета страна: „Братя! Великият Иван Хус!… Да, братя, Иван Хус е велик!“ А бай Ганьо от своя страна недоволен, че поменуват само Кирила и Методия, пак мушка учителя: „Кажи и ти нещо бе, даскале, малко ли ги имаме и ний, за Аспаруха кажи или земи, че надуй кавала – сега му е времето!…“

Тук ни казаха, че всички ще идем в градския клуб „Meščanska Besseda“, а оттам ще ни разпределят по квартири. Разпоредиха се да ни донесат там багажа. Тръгнахме. От перона влизаме в станционната зала и какво да видиш! Свят! Почерняло от свят! Буквално яйце няма де да пуснеш. По средата една ивица, колкото да минем. Отсам и оттатък наредени дами с букети. Всички облечени празнично. Че като гръмна едно „nazdar!“, че като почнаха да ни подават букети и да ни обсипват с цветя,

че като излязохме на улицата и погледнахме – боже! – додето ни стигаше окото: оставили само една ивица за нас, а всичко задръстено с хора и пак редове дами, и пак „nazdaaar! nazdaaar! ураа!“ – и пак град от букети. – Царска среща!… Насядахме посред виковете и цветята във файтони и потеглихме. Сега, доколко грациозно сме насядали и сме се разместили с домочадията и кърмачетата – оставам на вас да си представите! Ний бяхме като гръмнати от неочакваната грандиозна среща! Снемаме шапки наляво и надясно; после се сетихме да ги свалим съвсем (Като бъде за сещане, ний много се сещахме, а! Разбираме ги тия ваджии, етикетите!). Една усмивка беше замръзнала на конвулсивно трепереще ми уста и като че ми се искаше хем да се изсмея, хем да заплача, хем да се проваля вдън земя!

Стигнахме в „Мещанска беседа“ и заехме масите в градината. Чакахме да пристигне багажът ни и да ни разпределят по квартири. Няколко файтонджии чакаха, горките, цял час около портите да им платят, но много от нашите туристи не намериха за нужно да плащат. „Голяма работа – казваше бай Ганьо, – какво им струва да ни заплатят файтоните? Най-после – славяни сме! Тук да си покажат славянщината, ха де! Ами как! Всичко без пари! С пари и баба знай! Само едно голо – «наздар»…“

Пристигна багажът и почнаха да ни разпращат по квартири. Погрижили се хората да ни намерят помещения. Аз няма да ви разправям за кавгите с файтонджиите, с келнерите в клуба, с разпоредителите за окъсняването или погрешното разменяване на багажа, за неудоволствията от квартирите, за пазарлъците и други такива. Да се пренесем с вас за една минута в нашата стая (не бойте се, госпожо). Ний се настанихме в една голяма стая четворица. Имахме всички удобства. Стаята ни гледаше към двора… На срещната страна се издигаха същото число етажи. По едно време слугинята, която ни шеташе, Анушка, като снемаше саксиите с цветята от прозорците, за да може да ги затвори, обърна се внезапно към мене и сконфузено ме попита, като указваше с очи към насрещните прозорци:

— Prosim vas, pane, je ten pan také Bulhar? Račte se podivat, co dêlà! Lak je černỳ! Vlasatỳ jako něejakỳ dikař! Ha-ha-ha-ha!

Погледвам по указаното направление и какво да видя? Бай Ганьо при отворени прозорци, без да спусне завесите или жалузите, освободил се от горните си дрехи и в момента, когато аз погледнах, той се хилеше на нашата слугиня и гладеше влакнатите си гърди, види се, с туй искаше да я плени.

В местните вестници същия ден се появиха приветствия за скъпите (имаха право) гости – bratři Bulhaři. Напечатана беше и програмата, по която ний ще посетим изложението и забележителностите на града Прага. Печатаха отчети за нашите посещения: де сме ходили, как сме били посрещнати, как са ни приветствали, какво сме им отговаряли. Името на нашия водител, господин Василаки, гърмеше; той заслужи това внимание с безчислените си речи. И право да си кажа, каквото щете, но ако не беше господин Василаки да им позамаже очите, ний съвсем щяхме да се провалим.

При входа на изложението ни посрещнаха членове от комитета. И пак речи за Českého Nàroda, за Bulhařskeho Nàroda. Тук, видите, не се сбъркаха да ни посрещнат като сърби, каквато погрешка, разказват, станала при входа на Пловдивското изложение: сливенци и ямболци се намирали в постоянен антагонизъм – от завист ли, от съперничество ли, кой знае от що. Явяват се пред входа на Пловдивското изложение сливненци, а един от комитета им държи реч, като ги мисли за ямболци, и хвали ли, хвали: „Храбрите ямболци, славните ямболци!“ А сливненците се потят, кашлят в шепа, мигат… Картина!…

Влязохме в изложението. Един от комитета ни поведе да направим набързо един общ обзор на главните отдели. Е че кого води? – Нашите туристи – цели англичани!… Като влязоха веднъж ония ти хора в ботаническия отдел – няма излизане!

– Иванчо, Иванчо, ела, ела тука, я виж лале, какво голямо! Помниш ли, у леля ти има такова лале! – вика един от една страна.

– Марийке, Марийке, ела, ела тука, виж мимоза, това е мимоза, видиш ли? Помниш ли в атласчето, дето ти го купих за Великден? – вика друг от друга страна.

– Я гледай, босилек! Ц… ц… ц… И чехите имат босилек, браво! – обажда се трети и рукват да гледат босилека.

– А бе аз здравец не виждам тука – обажда се бай Ганьо с недоволен глас, – проста им работата, ако нямат здравец! И-и, у нас! По балкана! Ех, мама му стара!

А членът на комитета в това време стои като на бодли! Чакаха да се поизприкажат скъпите гости!…

Аз не можах да се сдържа, излязох от ботаническия отдел и отидох да зяпам из другите павилиони. В моето отсъствие фотографирали скъпите гости и на другия ден в един илюстрован вестник се появи цялата група.

Водиха ни в Hradčany, дето са дворците на чешките крале. Показаха ни разни исторически кьошенца: стаичката, дето заседавал съветът и било решено началото на Трийсетгодишната война; прозореца, през който били хвърлени в пропастта чешките патриоти. Водиха ни в стария градски дом, в стария и новия музей. Дадоха в наша чест една опера в Narodni divadlo, дадоха една вечеринка в „Мещанската беседа“. Ходихме у пана Naprstka, многоуважаван гражданин, едно време компрометиран пред австрийското правителство, забягнал в Америка, съставил си там богатство, завърнал се в Прага и сега, окръжен от почести и уважения, занимава се с филантропия. Има свой музей и библиотека. Стопанинът ни посрещна с всичкото радушие и гостоприемството на един славянин. Тук се държаха най-чистосърдечните речи. В една от стаите имаше дебела книга, в която посетителите записваха имената си. В един момент, когато бяха се натрупали мнозина около книгата и всеки бързаше да грабне перото и да увековечи името си, бай Ганьо ме дръпна за ръкава и нетърпеливо ме запита:

— А бе за какво се записват там?

Аз, като знаех предварително, че никакъв предлог за записване не би удовлетворил бай Ганя, ако от това не произтича нещо за пред кума, казах му на шега: който не иска да обикаля по-нататък старините на Прага, може да се запише в тази книга и да обядва у pana Naprstka.

– Тъй ли? – извика бай Ганьо. – Поврага им старините, дайте тука перото! Дайте бе, дайте по-скоро перото! С плайваз не може ли? Дай, дай, че бързам! — и почна с лактите си да разтваря път към масата, върху която лежеше голямата книга. Настъпиха се, сбутаха се с едного, почнаха да отнемат един от друг перото, накапаха книгата с чернило и най-сетне разтрепераната, влакната и потна ръка на бай Ганя украси една от страниците с две звучни думи:

– Сърдитко Петко – празна му торбичка! Хайде бе, остави ги! Само знаят да скубят! Нали ги зная аз тях! Славяни!… Бошлаф!…

VI. Бай Ганьо у Иречека

– Туй, дето го разказа Цвятко – обади се срамежливият Илчо, – то е по-подирна работа, пък аз зная, че бай Ганьо по-рано е дохождал в Прага,

бавил се е дълго време и е продал доста розово масло. Искате ли да ви разкажа?

– Щом е за бай Ганя, недей пита, разказвай! – отговорихме ний.

– Добре. Слушайте тогава. Пристигва бай Ганьо от Виена в Прага. Слиза на станцията, нарамва си дисагите и излиза на улицата. Файтонджиите се спущат да му предлагат услугите си – той им прави знак с глава, че не ще. Те разбират знака му за утвърдителен и един файтон се изпречва отпреде му. Бай Ганьо се сърди, блещи се и прави сърдити жестове. Това забелязва полицейският и заповядва на файтоните да се оттеглят. Мисли си бай Ганьо от кого да узнае де живее Иречек, нашият историограф. Иречек е живял в България, обича българите, ще иде бай Ганьо у него: „Добър ден!“ – „Дал ти бог добро!“ – и може да го покани в къщата си; защо ще си дава паричките по хотели? – Додето си мисли така, пред него се изпречва един трегер с червена шапка и предлага да му носи дисагите. Бай Ганьо го пита знае ли де живее Иречек, трегерът отговаря отрицателно, по дава надежда, че ще може да се намери, и пак простира ръце да поеме дисагите. Бай Ганьо не му ги дава, едно, защото мускалите са вътре и може „да запраши нанякъде“ и, друго, гледа го облечен добре, кой знае колко ще го оскубе.

– Ваша милост, вървете напред, аз подире Ви – казва вежливо бай Ганьо. – Оставете дисагите, аз ще ги нося.

Тази вежливост бай Ганьо я пуща със сметка: хем ще предразположи трегера към себе си, хем ще му покаже, че не е някой голям и богат човек, та да не мисли *онзи* да го оскубе.

Вървят, разпитват по кръстопътищата де живее Иречек; най-сетне сетил се някой, че въпросът е за професор Иречек, казал им де да попитат, попитали и го намират.

Бай Ганьо казва на трегера едно „да си жив, благодарим“ и влиза в квартирата на Иречека.

– О-о! Добър ден, бай Иречек, как си, добре ли си? – извиква бай Ганьо с един най-приятелски тон, щом влиза в кабинета на стопанина.

Последният му подава зачудено ръка, поканва го да седне и се сърди на своята памет, която не го подсеща кой е този любезен приятел.

– Не ме ли познаваш? – припомня бай Ганьо, като смесва ту „ви“, ту „ти“. – Вий нали бяхте министър в София?

– Да.

– Е и аз съм оттам! – заключава тържествено бай Ганьо. – То се казва емишерии сме, хе, хе, хе, ами как! Помниш ли статията във в. „Славянин“?

– Да, да, спомням си – отговаря сдържано-снизходително Иречек.

– Ей, че бяха те нацапали!… Ама ти си гледай кефа, хич да не те е еня! Аз колко съм Ви хвалил!… Те викат Иречек такъв, Иречек онакъв. – „Да ме прощавате – викам, – не е тъй.“

Иречек познава добре българите и затова никак не се учудва на тази фамилиарност на бай Ганя. Разговорът продължава няколко минути в този тон, сетне минува на по-практическа почва: бай Ганьо хвали квартирата на стопанина, загатва му доста осезателно, че „най-сетне има място и още един странен човек даже да се прибере тука“, говори му за гостоприемството на българите, изказва съжаление, че „виж, другите не са като нас, българите; чужденец да влезе в българска къща, ще го нахранят, ще го напоят, ще му постелят“. Иречек се старае да му внуши, че квартирата е тясна за домашните му. Бай Ганьо си прави оглушки и развива темата за българското гостоприемство. От тази тема разговорът се извива към търговийката на бай Ганя. Той съобщава на стопанина, че е донесъл за продан розово масло, и му заявява: „Утре, ако щеш, води ме по всичките фабрики, аз съм съгласен; ще ми превеждаш, че не знам езика, а?“ Иречек бърза да отговори, че не е запознат с фабрикантите на етерни масла, понеже занятията му са съвсем от други род, а освен това няма свободно време, но ще му каже де се събират българите студенти, та измежду тях някой може да му услужи.

– Ако щете, санким – допълня бай Ганьо, – няма да те пресилвам. Аз ще дам и на госпожата (тука ли е тя?) един мускал масло. Познавам я и нея, как не (Иречек не може да се начуди за коя госпожа е думата). Па ако имате тука роднини, приятели, кажете им, че съм донесъл масло – то не е срамота! Аз ще се навъртам по-често около Вас, ще си приказваме за България. Па ако обичате, съгласен съм и у Вас да остана, додето съм в Прага. А?

– Извинете, но…

– Казвам, санким, ако обичате – обяснява сплетено бай Ганьо, – и мен ми е по-добре на хотела, ама хайде, рекох, Иречек – наш човек…

– Благодаря за вниманието; аз бих Ви задържал на драго сърце у дома, но не разполагам с лишни помещения. Днес обаче Вий сте наш гост и ще обядвате у нас.

– Да обядваме, защо да не обядваме! – съгласява се бай Ганьо. – И Ваша милост, казва се, ако не от мойта – от българска софра все сте яли.

Иречек е зает с една спешна работа, която с влизането на бай Ганьо се пресича. Стопанинът седи като на бодли и не знае как по деликатен начин да експедира временно сладкодумния си гост. Той звъни, явява се един слуга, комуто поръчва да съобщи на домашните, че им е пристигнал гостенин от България. Влиза след малко майка му. Бай Ганьо едва се повдига от стола си, прави с ръка едно двойно движение към челото си и снизходително изговаря: „О, здрасти, здраво-живо, дайте да се похванем, ха така, по български. Как сте още? Радвам се.“

Госпожата го приветства любезно и с цял ред въпроси показва жив интерес към отечеството на гостенина.

– Е, кажете сега правичката – пита бай Ганьо, – къде е по-хубаво, в Прага ли, в София ли?

Госпожата е в недоумение, тя не е била в София, а бай Ганьо при тоя въпрос погледва с дяволска усмивка Иречека, като че иска да му внуши своя възглед за жените: „А бе жена нали е, какво ще приказваш с нея?…“

– Негова милост ще обядва днес у дома – обръща се Иречек към майка си и сетне, за да може да продължава занятието си, по немски я моли да заведе бай Ганя в друга стая. Госпожата предлага на бай Ганя да минат в съседната стая. Бай Ганьо погледва проницателно Иречека, погледва и дисагите с мускалите, прави сметка с вежди: „По немски нещо си продумаха, кой знай! Ама не вярвам. Най-сетне министър е бил у нас. А бе то и министрите не са стока я! Ама за тогоз не ми се вярва“ – и след това става нерешително и тръгва по указанието на госпожата към съседната стая, но като дохожда до вратата, обръща се и иска да прочете на лицата на стопаните тяхното намерение и забелязва няколко неми знакове, с които действително в този момент се обмениха домашните; тези знакове означаваха: „Гледай да го занимаеш с нещо по-дълго време, понеже имам много бърза работа“, но бай Ганьо го изтълкува инак.

– Тези неща тука може да Ви пречат – заявява той, като показва с очи на дисагите.

– О, никак не. Моля, не се безпокойте – отговаря Иречек.

– Ама все ще Ви пречат, знам аз. Я чакай да ги взема в другата стая – и посягва да ги вземе, но домашните любезно се съпротивяват. – Мигар ме е страх, не, ами така, рекох…

Минуват в приемната стая и госпожата затваря след себе си вратата, за да не се чува шумът в кабинета. Тя се старае всякак да занимае бай Ганя с нещо любопитно: предлага му разни албуми, показва му картини, слага пред него цял куп илюстрации, но умът на бай Ганя е съвсем на друго място и той на любезностите на госпожата с престорено равнодушие отговаря:

– Не ща, благодарим: гледайте Вий. Колко съм ги гледал аз такива картини и портрети! Не ме гледайте, че съм млад!

Бай Ганьо поглежда нетърпеливо на своя огромен сребърен часовник и почва един твърде интересен и своевременен разговор:

– Аз много съм любопитен да изуча Европа. Ето сега например, да речем, у нас дойде ли пладне – сядат да обядват. У вас инак е наредено. Вий кога обядвате например?

– Ний обядваме в 5 часа обикновено, но днес можем да обядваме и по-рано. Извинете, ще ви оставя само за една минутка – каза госпожата и излезе из другите врата.

Бай Ганьо седи сам в салона, зяпа разсеяно картините, час по час плюе по килима (не че е гладен, ами кой знае!), разтрива го с ботушите и се вслушва при най-малък шум в кабинета. Чува той по едно време, че Иречек става от стола си, пристъпва няколко крачки и се спира. „Ама и аз диване, защо не си пренесох дисагите в тая стая.“ Бай Ганьо седи като на тръни; най-сетне не го сдържа, става, пристъпя тихичко по килима към вратата на кабинета, навежда си ухото към дупката на ключалката и слухти; той чува само собственото си често дишане и ударите на кръвта в ушите. Но и тук бай Ганьо не се успокойва, той не вижда нищо през ключалката и като натиска нерешително дръжката на вратата, отваря я, подава си тайнствено главата в кабинета и вижда Иречека, приклекнал близо до дисагите му пред един шкаф с книги. Бай Ганьо се хили насреща му:

– Хи, хи, хи, работите ли, работите ли? Хи, хи, хи! Чакай, рекох, да надникна. Работете си, нищо, аз пак ще затворя.

Иречек го гледа зачудено, без да му мине през ума причината на това своеобразно любопитство.

Обедът готов. Минуват в обедната стая и сядат около трапезата: родителите на Иречека, сестра му, бай Ганьо и той. Бай Ганьо, преди да почне обедът, начева да се кръсти, хем се усмихва, с което иска да покаже на стопаните, че той не е от онези простите хорица и не че дотам вярва,

ама все не е лошо (с дявола сме добре, какво бива и на господа малко тамян да покадим – за зор заман).

– Аз съм леберал, от леберална партия – пояснява той, – ама сегиз-тогиз удрям по едно кръстене, то не е зле, хора сме… Това какво е, супа ли е? А, аз обичам супа. Чорбата е турско ядене. И ний сега повече супа ядем. Ах, пърдон, извинете, оцапах ви бохчата… Ц… ц… ц… Тюх да се не види!…

Увлечен от желание да се препоръча за цивилизован човек, бай Ганьо не можа да поеме право чинията със супата, която му подаде стопанката, и изля доста от нея върху масата и додето да му попречат, той събра една част с лъжицата и я изсипа в чинията си. Стопанката не искаше да му позволи да яде от тая супа, но той от деликатност загради чинията си с ръце и не искаше да му я меняват.

– Аз имам чушки в дисагите си – съобщи ненадейно бай Ганьо. Той гореше от желание да си разтрие една чушчица от дребните в супата, която се показа съвсем бледна за неговия стомах, но се стесняваше да извади чушки, да не го помислят за простак, та искаше по-напред да сондира стопаните.

– Да? Имате чушки? – обади се Иречек.

– Как не, нося си аз чушки; нали знаете, „Българйя, майка мила“ не може без лютичко – казва иронически бай Ганьо и без да чака повече, скача от стола, спуска се в кабинета, домъква дисагите си, прикляква над тях гърбом към стопаните и донася на трапезата две чушки.

– Две стигат за петима ни, страшно са люти – заявява той, като изтърсва половина чушка със семките в чинията си и остатъка любезно предлага на стопаните: – На, заповядайте, разтрийте си, хе, хе, хе, по български! Не, не, разтрийте, слушайте мене и ще видите какво нещо е. Е, вий знайте: насила хубост не става. Чакайте аз да си разтрия, че да ви покажа какво се вика супа.

И наистина, бай Ганьо разлюти супата си до такваз степен, щото един непривикнал човек би се отровил. И почна да сърба; ама сърба българинът, не се шегува, триста псета да се сдавят, не могат го заглуши. Едри капки пот му замрежиха челото и като че се стремяха да рукнат в чинията му. Бай Ганьо сръбне веднъж откъм върха на лъжицата, остави лъжицата и затисне лютата влага с два-три залъка хляб; пак вземе лъжицата, сръбне супа, смръкне с носа си навътре и пак два-три залъка хляб.

– Я ми подайте още едно късче хлебец. Вий съвсем без хляб ядете – учудва се бай Ганьо. – На българйята дай хляб; ние много хляб ядем; да не се хваля, ама с таквази чорба, пърдон, с таквази супа цял самун хляб изядам. Бас държа.

Бас не държаха, но и без това бай Ганьо унищожи доста хлебец.

– Туй винце отде го вземате – любопитства бай Ганьо, не че го интересува отговорът, а така, да намери предлог за още някоя чашка.

– Купуваме го – отговаря стопанинът, – добро ли е?

– А-а! Чиста стока! Купувате го, а? Я подайте шишето насам. Каквото се е запалил стомахът ми от чушката като нажежено желязо, да ливна сега цялото шише, ще зацвърчи отвътре. Ех, у нас винце, половин лев оката, като му светнеш една окица – тука ли си!… А, оригнах се, прощавайте: туй малко просташко пада, ама пърдон, човещина, не можеш да го задържиш!…

Следобедът у Иречека благодарение на бай Ганя излезе доста оживен. Кафе им поднесоха в приемната стая. Бай Ганьо в благодарност за вкусния, а главно сития обед, иска да почерпи стопанина с една цигара тютюн и как да се случи тютюнът му в дисагите. Право казано, табакерата беше в джеба му, но трябваше да намери предлог да понавести дисагите, не може той да си остави мускалите така у чужди хора, всичко става на тоя свят.

Бай Ганьо не ще и да чува отказването на стопанина да запуши от тютюна му: „Как тъй, джанъм, хич може ли да бъде български тютюн да не запуши човек!“

Запуши бай Ганьо и почна с наслаждение да сърба кафето. Ето кое се казва сърбане!… Да се намираш в таквози приятно настроение, да минеш с един събеседник цели часове, да си в стая, дето никой няма да чуе какво приказваш, па и да чуе, няма да те разбере – при тия благоприятни условия да се сдържиш и да не заприказваш за политика, това е вън от силите на бай Ганя. Не може да се сдържи той, изля си душата:

– А бе, бай Иречек, я ми кажи твоя милост леберал ли си, консерватор ли си? Май-май, че си консерва, както виждам. И аз, ако питаш, не мога да ги разбера нито едните, нито другите, ама хайде, да не

им остане хатъра… Знайш, алъш-вериш е то, не е шега… Па да ти кажа ли правичката… (Тука дали няма някой да ни подслушва?) Да ти кажа ли правичката? – И едните, и другите са маскари!… Ти мене слушай, па се не бой! Маскари са до един!… Ама какво да сториш? Не се рита срещу ръжена!… Търговийка, предприятийца, процеси имам в съдилищата – не може. Не си ли с тях – спукана ти е работата! Па и мене нали ми се иска – я депутат да ме изберат, я кмет. Келепир има в тия работи. Хората пара натрупаха, ти знаеш ли? Хубаво, ама като не им клатиш шапка – дявол не може те избра! Тъй е! Аз съм врял и кипял в тия работи, че ги разбирам…

Иречек едва ли се е съмнявал, че гостът му разбира „тия работи“.

Цялото произведение може да прочетете тук:
https://chitanka.info/text/3706/0

или тук: http://www.slovo.bg

Популярни цитати от „Бай Ганьо“

***

„Помогнаха на Бай Ганю да смъкне от плещите си агарянския ямурлук, наметна си той една белгийска мантия – и всички рекоха, че бай Ганю е вече цял европеец.”

***

„– Остави се, брате, изпотрепах се от бяг.

– Какъв бяг, бай Ганьо?

– А бе какъв бяг! Ти нали беше се зазяпал там в гостилницата..

– Е? – отвръщам аз.

– Е? В туй време, разбираш ли, оня до вратата задрънка звънеца, па чух, че свирна машината, излизам – не можех да ти се обадя, – гледам, нашият трен потегли. Бре! Килимчето ми! Та като фукнах подир него, па бяг, па тичане – остави се! Хеле по едно време, гледам, поспря се, и аз – хоп ! – та вътре. Един ми поизвика нещо сепнато – хеке-меке – аз, знаеш, не си поплювам, пооблещих му се насреща, показах му килимчето, нейсе, разбран човек излезе. Позасмя се даже. Кой да знае, че ще се връщаме пак назад. Унгарска работа!

Аз, грешен човек, от душа се смях на байганьовото приключение. Беднинт! Тренът маневрирал да влезе в друга линия, а бай Ганьо тичал, горкият, цели три километра да го гони – зер килимчето му вътре!...

– Ами ти от бързане забравил си да заплатиш бирата си, бай Ганьо.

– Аз я платих.

– Имал си бол пари – платил си я. Я качвай се, качвай се по-скоро да не припкаме пак подир машината – каза наставнически бай Ганьо.

Влязохме във вагона. Бай Ганьо приклекна над дисагите си гърбом към мене, извади половин пита кашкавал, отряза си едно деликатно късче, отряза и един огромен резен хляб и почна да мляска с един чудесен апетит, като издуваше със залъците си ту единия, ту другия образ и час по час опъваше шията си, за да може да преглътне сухия хлебец. Нахрани се бай Ганьо, поoригна се веднъж-дваж, изтърси трохите в шепата си, глътна и тях, измъмра под носа си: "Ех, да има сега някой да ме почерпи едно винце.", седна насреща ми, засмя се добродушно и след като ме гледа умилно цяла минута, рече:

– Твоя милост, ходил ли си, обикалял ли си тъй повечко свят?

– Ходил съм, бай Ганьо, доста.

– Ии, ами аз що свят съм изтръшнал! Ц.. ц.. ц.. Ти остави Едрене, Цариград, ами във Влашко! Ти вярваш ли? Туй Гюргево, Турну Мъгуреле, Плоещ, Питещ, Браила, Букурещ, Галац – чакай да те не слъжа, в Галац не помня бях ли, не бях ли - всички съм ги изредил.

Пътят ни до Виена мина еднообразно. Аз предложих на бай Ганя една от книжките си, за да си съкрати времето с четене, но той любезно отклони предложението ми, защото бил чел доста на времето, и счете за по-практично да си дремне. Защо ще стои бадева буден; тъй и тъй е дал пари за железницата, поне да се наспи. И заспа. Заспа и захърка така, че не ти трябва да слушаш рева на Атлаския лев.“

***

„Ти не ходи ли, бай Ганьо, да се разходиш, да видиш Виена?

– Какво ще ѝ гледам на Виената, град като град: хора, къщи, салтанати. И дето отидеш, все гут моргин, все пари искат. Защо ще си даваме паричките на немците – и у нас има кой да ги яде...”

***

„Из пътя, като срещахме нещо по-забележително, аз все считах за нужно да указвам и обяснявам на бай Ганя, но забележих, че той неохотно ме слушаше и току пропущаше сегиз-тогиз равнодушно по някое "А, тъй ли е?" или "Знам аз.", с което, види се, искаше да ми се препоръча, че не е прост. Или пресичаше думата ми с някой въпрос, съвсем неподходящ с това, което му обяснявах.“

***

„Заехме с бай Ганя две съседни стаички. Аз се съблякох набързо и влязох в хладния басейн. Във водата чинно и мълчаливо разтягаха мускулите си и пухтяха няколко немци. Бай Ганьо се бави дълго време и зад завесата на стаичката му се чуват пъшкания и се тракат някакви стъклени предмети; най-сетне отдръпна се завесата и той

се яви в натура, с влакнати гърди и с нашарени от чорапите нозе – като държеше в ръка един възел: това бяха драгоценните мускали, вързани в една не дотам чиста кърпица, които той се побоял да остави в стаичката. "Отде знаеш, че стените им са здрави, ще откъртят някоя дъска, иди, че се дави подир." Той се огледа по стените на коридора, потърси някой гвоздей да закачи възела си; той мисли, че щом е стена, трябва да има и гвоздей по нея, и се обръща към мене:

– Ама простя работа тези немци, един гвоздей не им стига ума да забият, па казват, че ние сме били прости.”

***

„Бай Ганю от бързина, види се, беше забравил да тури в дисагите закуска. "А бе най-сетне българи сме, ще се прегледаме. От тогози къс хляб, от оногози сиренце – ще помине човек. Ами!" И наистина, той помина добре. Другарите му го угощаваха с ядене и пиене – той ги угощаваше с най-горещ патриотизъм, смесен с апетит и жажда. Но всичко си има край. Свърши се най-после провизията на съседите ни, изпразниха се галоните. …

Бай Ганю почна да се присламчва към нашето купе. Отпърво диреше разни предлози: ту кибрит ще поиска, ту една чаша коняк – че го заболял стомахът, – а сетне лека-полека усвои се, попривикна и, кажи-речи, не излизаше от стаицата ни. Забрави другарите си, па и защо му са? – Нямат нищичко – всичко изядено, всичко изпито, – а у нас, слава богу, все се понамирваше по нещичко – купувахме си по станциите. Бай Ганю от любопитство не изпущаше случая да опита иностранните продукти:

– Туй какво е, грозде ли е? Браво! Гледай! Я дайте една чепчица. Мм! Хубаво! Браво!“

***

„Какво ядете там, круша ли? Браво! Я да видим, тъй както съм легнал, мога ли изяде една круша. Благодарим! Отде ги взимате вий тези неща?

– Купуваме ги – отговаря едва сдържано един от нас.

– Тъй ли? Браво! – одобрява той с пълни от сочната круша уста. – Аз обичам круши.“

***

„И наистина, бай Ганю разлюти супата си до такваз степен, щото един непривикнал човек би се отровил. И почна да сърба; ама сърба българинът, не се шегува, триста псета да се сдавят, не могат го заглуши. Едри капки пот му замрежиха челото и като че се стремяха да рукнат в чинията му. Бай Ганю сръбне веднъж откъм върха на лъжицата, остави лъжицата и затисне лютата влага с два-три залъка хляб; пак вземе лъжицата, сръбне супа, смръкне с носа си навътре и пак два-три залъка хляб.

– Я ми подайте още едно късче хлебец. Вий съвсем без хляб ядете – учудва се бай Ганю. – На Българйята дай хляб; ние много хляб ядем; да не се хваля, ама с таквази чорба, пардон, с таквази супа цял самун хляб изядам. Бас държа.

Бас не държаха, но и без това бай Ганю унищожи доста хлебец.

– Туй винце отде го вземате – любопитства бай Ганю, не че го интересува отговорът, а така, да намери предлог за още някоя чашка.

– Купуваме го – отговаря стопанинът, – добро ли е ?

– А-а! Чиста стока! Купувате го, а? Я подайте шишето насам. Каквото се е запалил стомахът ми от чушката като нажежено желязо, да ливна сега цялото шише, ще зацвърчи отвътре. Ех, у нас винце, половин лев оката, като му светнеш една окица – тука ли си!... А, оригнах се, прощавайте: туй малко просташко пада, ама пърдон, човещина, не можеш да го задържиш!...“

***

„– А бе, бай Иречек, я ми кажи твоя милост леберал ли си, консерватор ли си? Май-май, че си консерва, както виждам. И аз, ако питаш, не мога да ги разбера нито едните, нито другите, ама хайде, да не им остане хатъра... Знайш, алъш-вериш е то, не е шега… Па да ти кажа ли правичката… (Тука дали няма някой да ни подслушва?) Да ти кажа ли правичката? И едните, и другите са маскари!…Ти мене слушай, па се не бой! Маскари са до един!… Ама какво да сториш? Не се рита срещу ръжена!… Търговийка, предприятийца, процеси имам в съдилищата – не може. Не си ли с тях – спукана ти е работата! Па и мене нали ми се иска – я депутат да ме изберат, я кмет. Келепир има в тия работи. Хората пара натрупаха, ти знаеш ли? Хубаво, ама като не им клатиш шапка – дявол не може те избра! Тъй е! Аз съм врял и кипял в тия работи, че ги разбирам...“

***

„Един ден … влезе в кафенето едно лице с накривен калпак, с тояга под мишница и дисаги в ръка.

– О-о! Бай Ганю! Добре дошъл! – извика цялата компания.

– Добре заварил! Как сте? – отговори новодошлият и като се отказа великодушно от любезните предложения да му направят място около техните маси, дойде и седна при моята маса и със сядането си прекатури чашата с кафето ми. Бабаитска натура!

– Пърдон!

– Нищо, не се безпокойте – побързах аз да кажа, при всичко че не забелязах той да се безпокои твърде много.

– А-а! Вий българин ли сте? Е добър ден, кога е тъй! Ганю Балкански! Отде бяхте, Ваша милост?“

***

„Аз наблюдавах отстрани как той жадно, с наслаждение поглъщаше антрефилетата [из газетите], усмихваше се и със светнали очи пущаше сегиз-тогиз по едно "браво". По едно време, препълнен, види се, с възхищение, обърна се към мене:

– Ех, че ги нацапали! Я слушай да ти прочета…

– Извинете, господин Балкански, поне тука искам да успокоя ушите си от тази политика – казах аз и станах от стола си, – сбогом!

– Ама ти чуй само това: "Онази разбойническа сган от сводници, крадци и мръсници, които си въвират муцуните в нечистотиите… " Чакайте, по-нататък е още по-хубаво!…

– Не, не! Сбогом, господин Балкански – извиках аз решително и излязох.“

***

„– Чухте ли новината? – извика Марк Аврелий, щом отвори вратата и се втурна запъхтян в стаята.

– Каква новина? – обадихме се всички.

– Бай Ганьо се върнал от Европа!

– Не може да бъде!

– Как "не може да бъде" бе, господа, аз го видях, говорих с него... Първата му дума... ха-ха-ха!... Първата му дума: оплес... ха-ха-ха!... Оплескахме я, кай, ний нея... ха-ха-ха...”

***

„Същият бай Ганю, както си го знаете, преди да тръгне за Европа; с тая разлика само, че си турил вратовръзка и освен това сега има импозантна външност и чувство на собствено достойнство и преимущество пред окръжающите. Човекът врял и кипял из Европа, Европа му станала като таквоз… като нищо.“

***

„– … Ти знаеш ли, че аз цяла Европа съм изходил? Не съм като тебе дърво! Ти знаеш ли, че туй Иречек-Миречек ей тъй – зяпнали са ме слушали, като им заприказвам. Мен англичани, мен американци ихтибар са ми правили в Дрезден… че ти ли на ум ще ме учиш?…“

***

„Пред вид на голямата важност и значение, което предстоящите избори за народни представители имат за настоящето и бъдещето на нашето отечество, нашите граждани, на брой повече от 700 души, събрахме се днес в двора на училището в Парцал махлеси и като обсъдихме въпроса по кандидатурите на лицата за представители, останахме съгласни и единодушно решихме да препоръчаме на г. г. избирателите от нашата околия за народни представители съгражданите си:

Ганю Балкански, търговец, известен в цяла България.

Филю Гочоолу, търговец с капитал.

Танас Дочоолу, търговец с винена индустрия.

Именно същите тия лица, които и комитетът на Народната партия беше ви препоръчал с възванието си от 27 август на миналий месец.

Като обявяваме това наше единодушно решение на останалите г. г. избиратели от града и околията ни, които имат присърце доброто на Отечеството, материално подобрение на земеделеца, облекчение положението на данъкоплатеца, с една дума, интересите на нашата околия, приканваме ги да гласоподават в избора на 11-й того за горните трима наши съграждани, в които имаме пълно доверие, че те с достойнство ще представят страната ни в Народното събрание.”

***

„Ний пътувахме в трети клас. Бай Ганьо зае две седалища и си легна да подремне. На следующата станция в нашия вагон влязоха още няколко пътника и трябваше да им се отстъпят лишните места, но бай Ганьо не е прост – той се преструва на заспал и хърка ли, хърка. Един великан немец, селянин, доближи с чанта в ръка до бай Ганя, почна да го буди, като го буташе леко по ботушите. Бай Ганьо се потайва и току пуща хрр... пуф... хрр... пуф... и като си закрил лицето от немеца, смига ми с око, санким "виж ме колко съм дявол". "Нуу, ставай!" – извика немецът и почна доста осезателно да мушка моя спътник. Хррр... пуфф!... "Ну, не притворяйся, чорт!" – изръмжа немецът и с едно замахване смете нозете на бай Ганя, сгромоли го над дисагите му и седна при нас.”

***

„– … Да ви кажа ли? А? Господа! Вестник да издаваме! – изтърсва бай Ганю и на лицето му изгрява тържество.

Ако някое морско чудовище се вмъкнеше в онзи момент в стаята на нашите събеседници, то едва ли би могло да увеличи поражающето впечатление, което произведоха последните думи на бай Ганя. В първата минута като вцепенени, в следующата – Гочоолу, Дочоолу и Данко Харсъзина почнаха да се споглеждат плахо-плахо, като че се питаха: "Да не е изхвръкнала, не дай боже, някоя чивия на бай Ганя ?" Не иде ни да се засмееш, ни да го съжалиш. Ще кипне.“

***

„– Данко бе, нашият комшия страшно ми се пери, учен бил, честен бил и н'ам какви дивотии. Да му теглим ли един калай?

– Калай не, ами със земята барабар го направяваме – заявява специалистът на псувните.

И почва се писането… "Научаваме се, че…" – пише бай Ганю и излага върху един лист бяла хартия такива черни хули срещу своя съсед, за каквито не само че не се е "научавал" някой път, но нито насън му са минавали. Пише бай Ганю, пише и зачерква, той е все недоволен от ядовитостта на своите стрели: крадец е за него нежна думица, той я зачерква и пише хайдук, но тая дума е станала обикновена, бай Ганю добавя пладнешки и я съединява с едно фатален. Съседът, жена му, децата му, родът му – излизат под перото на бай Ганя феноменални изверги…“

***

„Европейци сме ний, ама все не сме дотам!…“

***

„Мина се и туй митарство, че като се урнахме, брате мой, из стълбите надолу… Ако щеш, вярвай, ако щеш, не, аз през три стъпала се мятах, щях да се блъсна в огледалото, ама не оставих да ме превари никой. Докопах хайвера, че като задълбах лъжицата, ако е било по-малко от половин кило – грях да ми е на душата. Оная ти риба майонез, ония ми ти закуски, имената им не зная, че като зинаха ония ми ти уста… Остави се!… Ядох, ядох, тъпках… и досега се чудя как не ми се пръсна стомаха. Ами пиене… Кога съм си отишъл, как съм си отишъл – заколи ме, не помня… Уфф!… Още ме боли главата от туй пусто шампанско… Че остави това, ами като взех, че си наблъсках джебовете с пасти, па те меки, да ги вземе дявола, че като се размазаха из джеба ми…“

***

„За бай Ганя е приказката… Та това де, не можеше ли, рекох, да се мине без него? Защо трябваше и той да представлява българският народ? Ама ще речете, че той не е официален делегат. Все едно. Щом ходят да го интервюират кореспонденти от важни вестници и неговите думи като оракулско предсказание се разнасят чрез печата по целия свят – иди сетне доказвай, че чрез бай Ганювите уста не глаголи народът български…“

Източник: https://bg.wikiquote.org/wiki/Бай_Ганьо

Ганьо Сомов, Ганьо Балкански или Бай Ганьо е литературен герой на Алеко Константинов и главно действащо лице в неговата поредица сатирични фейлетони.

Произведението се състои от две части.

Първата част, „Бай Ганьо тръгна по Европа“, е обединена около обща нишка на повествованието – пътуването на героя из различни градове на Европа и сравнението между европейските и българските (повлияни от Ориента) нрави.

Втората част използва вече изградения герой за осмиване на злободневни теми от политическия живот на България в края на XIX век.

Поради голямата и неувяхваща известност на литературния герой, името „Бай Ганьо“ става нарицателно за българин със слабо или силно изразени отрицателни черти в народното творчество на XIX - XX век, та и до днес – вече XXI век!

Този герой от българската литература е жив тогава и сега, и навсякъде се среща!

Бай Ганьо в карикатури

Материала подготвиха: Десислава Бейска и Генка Атанасова
Провери: Диляна Гаджева